

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חז"ם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 5775333-03

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב י"א ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת שבת נ"ג - נ"ט ♦ דמאי ו', ו' - י"א

בס"ד, י"א כסלו תשע"ג

גליון מס' 705

השבוע בגליון

- משחק הקלאס בשבת
- מחשבת קטן
- גדרים וסייגים בחובת התוכחה

- הוכחת חוטא שימשיך במעשיו
- קבלת לשון הרע בדברים הניכרים
- מתי מותר להחמיר כבית שמאי?

משחק הקלאס בשבת

האם נתנו אי פעם את דעתנו לכך, שיתכן שחפצים שונים שילדינו משחקים בהם, בשבת הרי הם "מוקצה"? הבה נבדוק את הדברים!

דיוננו מתמקד בחפצים שלא נוצרו לצורך משחק, ומבוגר אינו מייחס להם כל חשיבות; גלעיני מישמש, מקלונים ארטיק, אבנים המועברים על ידם בדחיפת רגל תוך כדי קריאות גיל, ועוד. סוגיה שלמה מוקדשת בגמרתנו לברר כיצד יש לייעד חפץ נטול-ערך, אשר הוא "מוקצה", לתשימש מסוים, וכך להתירו בשימוש.

בגמרתנו מבואר כי ענפי דקל הם מוקצה, ואסור לטלטלם בשבת. אולם, אם בעל הענף ייחדו מבעוד יום לשימוש המותר בשבת, שוב אינו מוקצה.

הראשונים מעירים, כי בגמרא להלן (קמב/ב) מבואר, כי אבן שהונחה על חבית כדי לכסותה, נחשבת מוקצה, ואף החבית עצמה היא מוקצה, מפני שהיא בסיס לדבר האסור - לאבן. מדוע ייעוד האבן כמכסה לחבית, לא הסיר ממנה את תווית המוקצה?

הראשונים נחלקו במסקנה שיש להסיק מגמרא זו. הרשב"א (ש"ת ח"ה סימן רכ"ה) כותב, כי דווקא ייעוד לשימוש קבוע מפקיע את החפץ מהגדרת "מוקצה", והגמרא להלן עוסקת באדם המייעד את האבן ככיסוי לחבית לאותה שבת בלבד ולא לזמן מרובה. ואילו הר"ן (דף כ"ג בדפי הרי"ף) כותב, כי די בייעוד החפץ לשימוש באותה שבת בלבד, ואף על פי כן יחוד האבן ככיסוי לחבית לא הועיל להפקיעה מדין "מוקצה", מפני שאין דרך בני אדם להשתמש באבן ככיסוי לחבית.

השולחן ערוך (או"ח סימן ש"ח סעי' כ"ב) מביא את שתי הדעות, והמשנה ברורה (שם ס"ק צ"ז) כותב, כי במקום הצורך אפשר להקל כדעת הר"ן. יצויין, כי כאשר מייחדים חפץ למשחק קבוע למשך תקופה, ולא ליום אחד בלבד, לכאורה, אין כל מניעה לשחק בו בשבת, שאינו "מוקצה" לכל הדעות.

מחשבת קטן: כל זאת, "לכאורה" בלבד, שכן, עדיין לא בדקנו אם מחשבתו של קטן מחשבה היא. האם קטן המייחד חפץ לשימוש מסוים, גורם לכך שהחפץ אכן מיועד לאותו תשימש?

ובכן, בעל תוספת שבת (סוף הפתיחה לסימן ש"ח) כותב, כי בכל מקום שבו נפסק שמחשבה מועילה לייחד חפץ לתשימש מסוים, "צריך שתדע דמיירי דווקא בגדול ולא בקטן, דקיימא לן, קטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה!" (ראה גם פרי מגדים פתיחה כוללת להל' יו"ט, החלק השני, פ"א אות ו'). העולה מדברינו עד כה, כי אין להתיר לילדים לשחק בשבת בחפצים שמטבעם הם "מוקצה", אף על פי שיוחדו למשחק מבעוד יום על ידי הילדים. רק חפץ שנעשה בו מעשה על ידי ילד,

דבר העורך

הדף היומי

כתבו עליו כה הרבה, יכתבו עליו עוד יותר. לעולם תמצא הזווית הנוספת המיוחדת, אשר תפגין אור נוסף של הדף היומי ותחדד רגש חבוי בקרבו של הדף היומי.

כך הוא גם המכתב הבא, מיהודי חם לב וחד עין, שהשתאה לפלאו של הדף היומי בעודו מתבונן בתקרה. המרתק במכתבו הוא, כי עלה בידו לסכם את ההתרחשות מן הצד, כמו היה מספר את סיפורו על אדם אחר.

לפני כן, ברשותכם, הבה נפנה את מבטינו לעוד אחד ממאות שיעורי מאורות הדף היומי הפרוסים ברחבי ארץ ישראל ונתפעם יחד.

מילים נרגשות, בכתב נרגש, הונחו על שולחן המערכת.

הכותב ביקש להדגיש את הכותרת, ולא בכדי. הרי המכתב לפניכם ככתבו וכלשונו, מעטו החם של יהודי שגילה את עולמו, פשוטו כמשמעו.

תורה מביאה לידי זהירות

ר' ב. ממשתתפי שיעור הדף היומי של מאורות הדף היומי ברמת השרון, מהלך נסער בימים אלו. אי אפשר להשאר אדיש לידו.

ביום בהיר הוא נכנס לבית הכנסת ואמר: "אם בשביל זה הוקם השיעור - דיינו!"

"מה קרה?" שאלוהו חבריו, ומגידי השיעור שליט"א.

ב. הפתיעם! - **ביזכות** השיעור ניצלתי מאיסור תורה!"

כל שבת אני רגיל לחמם ג'חנן על הפלטה לסעודת שבת בבוקר. לביל שבת, אחרי הסעודה, הייתי מניח סיר של ג'חנן לא אפוי ישר על הפלטה, לכבוד שבת קודש... עד הבוקר היה הג'חנן מדיף ניחוח נפלא.

"אבל", הוא הנמיך את קולו, ודמעות הופיעו בעיניו, "לא ידענו, אני ואשתך, שאסור לעשות זאת".

לא ידענו. השבת, אחרי שלמדנו במשך השבוע בשיעור הדף היומי, שיש דבר שנעשה כלי ראשון, כלי שני, לה,

זעילוי נשמת

הר"ר **שמואל צבי הרמן** זצ"ל
ב"ר משה זצ"ל מח"ס א"י ובעיותיה באורם
של חז"ל נלב"ע י"ב בכסלו תשנ"א

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר **יוסף ונעמי וינר** שיחי-פ"ת

זעילוי נשמת

הר"ר **חיים אהרון ברלינר** ז"ל
ב"ר ישראל יצחק הי"ד
נלב"ע ט"ז בכסלו

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו ובתו **אבי ומאירה שנור** שיחי

זעילוי נשמת

הר"ר **פנחס יוסף איצקוביץ** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ט"ז בכסלו תשנ"ט

תנצב"ה

כגון, שהוא שייף את האבן לצורך משחק, הרי הוא מייעדו למשחק ומפקיעו מדין "מוקצה", מפני שאף על פי שמחשבת קטן אינה מחשבה, מעשהו נחשב מעשה. אב החפץ להנות את ילדיו, יכול גם להקצות במחשבתו את החפץ למשחק לילדיו, או אז, החפץ יועד למשחק על ידי גדול ואינו "מוקצה"... (עיין נחלת ישראל פרק ט"ו אות ז).

עם זאת, יש המצדדים כי אין צורך במעשה בגוף החפץ ודי במעשה חיצוני, כגון, איסוף גלעיני המישמש יחד, כדי שהחפץ ייחשב כמי שנעשה בו מעשה לייחודו למשחק (ראה הלכה ערוכה עמוד קי"ח שהביא ראה לכך, ועיי"ש בהערה).

דעת מרן הבית יוסף: עדיין אין בכך די. לדעת בית יוסף (שולחן ערוך, או"ח, שם סעיף מ"ה), ייחוד למשחק אינו נחשב ייחוד! לדעתו, כדור משחק הוא "מוקצה" וכל ייעוד וייחוד אין בכחם להפקיעו מדין "מוקצה" (משנה ברורה ס"ק קנ"ז). כלומר, לדעת הבית יוסף, דווקא ייחוד לשימוש בעל חשיבות מפקיע ממנו דין "מוקצה", אך ייחוד לשם משחק אינו חשוב דיו כדי להסיר דין "מוקצה" מן החפץ. עלינו, איפוא, להסיק, כי בני עדות המזרח יורו לילדיהם להימנע מטלטול חפץ "מוקצה" שיועד על ידם למשחק, ואילו בני עדות אשכנז יבדקו אם ילדם ביצע מעשה בחפץ, או ההורה ייעד אותו לשימוש, ואז הילד רשאי לטלטלו בשבת (הלכה ערוכה, שם, קי"ד, ועיי"ש שמש"כ השו"ע "כדור", היינו: חפץ מוקצה שיוחד למשחק, כפי שהתבאר, אך חפץ שיוצר מראש למטרת משחק, ונרכש בכסף מלא כמשחק, אינו מוקצה).

דף נד/ב - נה/א

גדרים וסייגים בחובת התוכחה

סוגייתנו העוסקת בענייני תוכחה, מצוטטת רבות בספרי הפוסקים העוסקים בהגדרת חיוב התוכחה.

ציוותנו התורה (ויקרא יט/ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" - "הרואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה, מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך" (רמב"ם הלכות דעות פרק ו' הלכה ז).

הוכחת חוטא שימשיך במעשיו: אחד הדיונים שבו עסקו הפוסקים הוא, אם חובה התוכחה תקפה גם כאשר ברור כי החוטא לא ישעה לדברי התוכחה שייאמרו לו. לכאורה, קיימת הוכחה מוצקה בגמרתנו לכך שבמקרה האמור אין חובה להוכיח את החוטא.

בנביא (יחזקאל ט/ד) נאמר כי לפני חורבן העיר ירושלים ובית המקדש, הקב"ה ציווה על המלאך גבריאל: "עבד בתוך העיר בתוך ירושלים, והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה". הגמרא מסבירה: "אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל, לך ורשום על מצחן של צדיקין תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה". כאשר מדת הדין טענה כי הצדיקים אינם חפים, מפני שלא מיחו בפני הרשעים על עוונותיהם, ענה הקב"ה: "גלוי וידוע לפני, שאם מיחו בהם, לא יקבלו מהם". הרי לנו, כי אין חובה להוכיח רשע שלא יקבל את התוכחה [ואף שמידת הדין שבה וטענה, כי רק לפני הקב"ה הדברים היו גלויים, אך אותם צדיקים לא ידעו על כך, עדיין מוכח, כי לו היו יודעים היו פטורים] (הגהות מיימוניות על הרמב"ם שם אות ג' בשם כמה ראשונים וכן דעת תוס' ד"ה ואע"ג. עיי' ביאור הלכה" סי' תר"ח ד"ה "אבל אם מפורש בתורה").

להוכיח חוטא גם אם יהפוך משוגג למזיד: ברם, רבי אליעזר ממיץ, בעל היראים, חולק וסובר כי קיימת מצוות תוכחה גם כאשר ברור שהחוטא לא ישעה לדברים. זאת, ועוד: להלכה אף נפסק (רמ"א או"ח סי' תר"ח סעי' ב'), כי גם במקרים שבהם החוטא יהפוך משוגג למזיד בעקבות התוכחה, עדיין חובה להוכיחו! אמנם, בגמרא נאמר במקומות אחדים (לקמן קמח/ב, ביצה ל/א), כי "מוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידים", אולם בעל העיטור מגביל סייג זה לאיסורים שאינם מפורשים בתורה, ואילו על איסורים המפורשים בתורה חובה למחות ביד החוטא ולהוכיחו בכל מקרה, וכן נקטו ראשונים רבים וכן נפסק להלכה (רמ"א שם).

עדיין עלינו לבאר, כיצד שיטה זו מתיישבת עם האמור בגמרתנו, כי הקב"ה הגן על הצדיקים שלא מיחו ביד הרשעים, בטענה כי תוכחתם לא היתה מתקבלת. היו שביקשו לומר ("עפרא דארעא על ארעא דרבנן" השמטות מ' אות קל"ו), כי הצדיקים אכן מיחו על איסורים מפורשים בתורה, וכל הדו שיח בין הקב"ה למידת הדין התנהל על עבירות קלות. ברם, דבריהם נדחו בטענה, כי לא יתכן להענישם על אי תוכחה על עבירות קלות, בעונש החמור מזה של החוטא בעצמו ("אוצר המלך" לרבי צדוק הכהן, הל' דעות פ"ו הל' ז).

ביאור הלכה (שם) מבאר, כי אכן חובה למחות ביד החוטא, הן אם הדברים יתקבלו והן אם לאו. ברם, אין להשוות בין ענשו של הנמנע מהוכחת החוטא אשר ימנע מן החטא בעקבות התוכחה, לבין ענשו של זה של הנמנע מהוכחת חוטא שיעמוד במריו. הנמנע מהוכחת החוטא נתפס בעונו,

יבש, וסיכמנו את הדברים ב"מאורות ההלכה" בצורה ברורה וחדה, הבנתי שהגחונן שהייתי מכין לכבוד שבת קודש, העביר אותי על איסור בישול בשבת.

מי היה מאמין? אני, מבשל גחונן בשבת! הסברתי לאשתי את העניין ומתוך הבנה והסכמה מלאה שינינו סדרי בראשית...

כך, נרגש עד דמעות עמד ב. ואמר לכל משתתפי השיעור, "ניצלתי ניצלתי מאיסור תורה! אם בשביל זה הוקם השיעור - דיינו!".

ההשתתפות בשמחתו של ב. וההתרגשות שאחזה את שאר שומעי השיעור, אכן אשרה את קביעתו של ב. שהרי כולם הרגישו שלימוד ההלכות שינה את חייהם וגם הם מסגלים לעצמם הרגלים חדשים.

טעמו של החיזוק עשה רושם גדול, וישאר בלבם של משתתפי השיעור ימים רבים, ומעתה, גם לגחונן של ב. יהיה טעם חדש - טעם של שבת...

★ ★ ★

ומכאן למכתב.

לכבוד מערכת "מאורות הדף היומי" שלום וברכה.

ראשית אציין כי אני חב לכם את תודתי העמוקה על העלון המיוחד שלכם, שמאהיב ומשמח את הנלמד.

ברשותכם, אצרף מעשה שניתן ללמוד ממנו מוסר השכל.

בדידי הווה עובדא.

חדר המיון של בית החולים הדסה עין כרם בירושלים המה מרופאים טרודים ואחיות עסוקות, אשר התרוצצו מחולה לחולה, בינות המבקרים, בני המשפחה, טכנאים ואנשי נקיון.

רעש עצבני, שגרתי, של שעת צהרים בבית החולים, מקום שבו חיי אדם תלויים על בלימה, ומעט מידי אנשים מסורים אחראים על כך שיותר מידי דברים לא יקרו.

המיטה בה שכבתי נראית היתה כחפץ שולי לעומת גדוד המכשירים שצבאו סביבי. גופי היה מחובר לאלקטרודות, לעירוי, ולכל חוט נוסף אפשרי, שיתן מענה לתפקוד לקוי של הלב, אם וכאשר, חלילה.

באותה שעה שכבו בחדר המיון שמונה עשר אנשים, ארבעה מהם שומרי תורה ומצוות. כולנו נערכנו לשנת לילה בבית החולים. כל אחד מאיתנו, בהתאם למצבו, סבור היה כי מצבו הרפואי דורש שהיית לילה בבית החולים, ואכן נערכנו בהתאם. בגדי בית החולים כבר הונחו לצידנו.

לקראת השעה שש אחר הצהרים, הגיע אל חדר המיון בנו של אחד מן הממוינים, הוציא גמרא, וללא שהיות החל ללמוד עם אביו את הדף היומי, תחילת פרק במה מדליקין. הדף היומי אינו מדלג על הימים, גם לא על יום בבית חולים.

"מגיד השיעור", יהודי נשוא פנים בשנות העמידה, החל מרצה את הגמרא לפני אביו בשפה קולחת ברורה ונעימה, בקול נעים ובהטעמה מיוחדת, ובלי משים נסחפנו גם אנו, דרך היולונות החלקיים, והקשבנו בשקיקה לדבריו. הוא היה רוטט, וריתק את כולנו בהסבריו.

לא רק אותנו.

הס השלך בחדר המיון,

הכל האזינו לשיעור. נדמה היה כי גם הטלפונים כיבדו את המעמד ופסקו מלצלצל. חדר המיון של בית החולים הדסה עין כרם, שאך לפני שניות המה, רגש ורעש, השתתק לשמע שיעור הדף היומי.

והבן, "מגיד השיעור", המשיך בשיעורו, אולי אפילו לא הבחין בכך, שיש לו מאזינים נרגשים מאחורי הפרגוד.

לאחר דקות אחדות, אחד מאיתנו הרהיב עוז, והחל להשתתף בשיעור באופן פעיל. שאל, יישב והתווכח. תוך זמן קצר, שכחנו כולנו מה אנחנו בעצם עושים פה...

לומדים בשלמות

מחנה אושוויץ האימתני

העיד אחד הניצולים היהודים: היו הרבה ילדים חרדים לדבר ה', צדיקים ויראי שמים, ששמרו על כשרות המאכלים אף בעת שהותם בימי חרדה ופחד מיום ביאת מותם. מי שמכיר את התנאים שהיינו שרויים בהם מבין שזה משהו יוצא מן הכלל. ילדים אלו לא אכלו שום דבר שהיה בו חשש של כשרות, לא מרק ולא כל אוכל אחר, מה שכן אכלו היה אך ורק לחם ומרגרינה בלבד. היו ילדים רבים, אך הילדים האלו החליפו בעד ככר לחם ספר משניות, כדי שיוכלו לקיים מצוות קביעות עתים לתורה מתוך תורה שבעל פה דווקא. כפי שמעיד אותו ניצול-שואה, היו אז במחנה סידורים רבים שהיו תחת רשותם של הילדים וכמו"כ חומשים, אך ספר משניות היה אחד בודד, ומי שרצה לזכות בו היה עליו להיפרד ממנת כיכר לחם כדי ללמוד ולהגות בו. ואכן רבים מתוך המחנה מסרו את נפשם וכמעט שגוועו מרעב אך לא ויתרו על חובת לימוד המשניות, וכך עלתה נשמתם השמימה מתוך לימוד המשניות תורה שבעל פה בטהרה.

מחנה האימים דאוטרמן שבדרום גרמניה

קבוצת תלמידי ישיבה מתכנסת בלילות לקרוא פרקי משניות בטרם עלותם על האצטבאות המזוהמות. הם היו עייפים ויגעו כח מהעמל המפרך לאחר עבודות בטיט. נפשם כלתה למות ברעב ככל יתר בני המחנה, כולם היו רטובים עד העצמות מטחב התעלות, מכוסים בתולעים מיושן בגדיהם שלא כובסו זה זמן רב. אך למרות כל הכאב והצער שהיו מנת חלקם, התגברו על הייסורים שבאו עליהם לפני עלותם על המוקד, והתיישבו לשמוע שיעור במשניות. מגיד השיעור היה בחור צנום וחיזור שהגיע מיישיבת נובהרדוק והיה קורא בעל פה פרקי משניות בזה אחר זה, והשאר היו חוזרים אחריו מאמר אחרי מאמר. כך נהגו מיד לילה בצל המוות כשאינם יודעים להיכן פניהם מועדות רח"ל. מתוך הספר "אני מאמין"

מפני ש"כל ישראל ערבים זה לזה" (שבועות לט/א-ב, עיי"ש), אך ורק אם זה היה סר מעווננו בעקבות התוכחה, וזאת אשר טען הקב"ה להגנת הצדיקים, כי אין להתפיסם בעוון החוטאים, מפני שהללו לא היו שבים מדרכם הרעה.

להוכיח החוטא כדי שלא ילמדו ממעשיו: הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (שו"ת "טוב טעם ודעת" מהדורא תליתאי ח"ב סי' ז'), מסיק מגמרתנו הלכה נוספת בהלכות תוכחה. הגמרא (נד/ב) מבארת את האמור במשנה ש"פרתו של רבי אליעזר" יצאה עם משא בשבת, שלא כדין, כי אף על פי שלא היתה פרתו, אלא פרת שכנתו, "מתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו". מכאן הוא מסיק, כי ככל הנראה רבי אליעזר נמנע מלהוכיח מפני שסבר שמוטב תהא שכנתו שוגגת ולא מזידה, אולם, היה עליו להוכיח, מפני שאחרים למדו ממעשיה אשר נעשו בפרהסיא, ומוטב תהא שכנתו מזידה ולא שוגגת, ובלבד שאחרים יתוודעו לתוכחתו של רבי אליעזר וימנעו ממעשים דומים.

דף נז/א דברים הניכרים חזא

קבלת לשון הרע בדברים הניכרים

הכל יודעים על חומרתו הנוראה של איסור לשון הרע. השומע לשון הרע על הזולת, אינו רשאי להאמין לדברים וחובה עליו להתחזק בליבו כי לא נכונה היא השמועה. ברם, מסוגייתנו הוכיחו הפוסקים, כי במקרה מסויים, רשאי השומע לקבל את הדברים ולא לדחותם מעל פניו.

גמרתנו מספרת שציבא פגש את דוד המלך ע"ה וסיפר לו כי מפיושת ערק והצטרף לאבשלום, בנו של דוד המלך ע"ה, אשר מרד בו, ודוד קיבל את הדברים. שמואל מסביר, כי "לא קיבל דוד לשון הרע, דברים הניכרים חזא". הגמרא מסבירה, כי הופעתו המרושלת של מפיושת בפני דוד המלך, חיזקה את דבריו של צבא, כי מפיושת אינו מכבד את מלכותו של דוד.

בעל הגהות מימוניות (הל' דעות פ"ז אות ד') מסיק מכך להלכה, כי "אם רואה דברים הניכרים, רשאי להאמין ולקבל, כדאיתא בפרק במה בהמה מדוד...". הסמ"ג וה"יראים" (לאוין י') כותבים גם הם, כי "אם רואה בחבירו צדדים ועניינים שנראה הדבר אמת, רשאי להאמין ולקבל".

כך גם פוסק להלכה, רבינו החפץ חיים זצ"ל ("חפץ חיים" כלל ז' סעי' י') אשר מוסיף ("באר מים חיים" כ"ב), כי הלכה זו מקובלת לכל הדעות [גם על רב בסוגייתנו, האומר "קיבל דוד לשון הרע"]. מה הוא מקורו של היתר זה, לקבלת לשון הרע מבוסס?

בספר "זרע חיים" (כלל ז' סי' י') מבאר, כי איסור קבלת לשון הרע נלמד מן הפסוק (שמות כג/א) "לא תשא שמע שוא". הראשונים מבארים, כי יסוד האיסור הוא להאמין לשמועה בגנות נשוא השמועה, כאשר קיימת אפשרות שהיא עלילת שווא, והתורה מצווה על האדם לבל יקבל את הדברים בלבו, מפני שיתכן שהשמועה אינה נכונה. אולם, אם הדברים מאומתים ומבוססים באמצעות מקורות אחרים, אף אם לא בהוכחה ברורה וראייה מוצקה, אין איסור להאמין לשמועה (ועיי"ש עוד בכלל ו' סעי' א').

"החפץ חיים" זצ"ל ("באר מים חיים" אות כ"ו) מדגיש: "בכל זאת צריך להיזהר מאד ולחקור בשבע חקירות אם הם באמת דברים הניכרים... כי היצר מטעה את האדם מאד, ומראה לו כמה דברים הניכרים שהם אמת כדי שיאמין בזה. וילכדנו על ידי זה ברשת של עוון קבלת לשון הרע, ועל כן אל ימהר להקל בזה". "החפץ חיים" זצ"ל מוסיף, כי גם כאשר הדברים נכונים וניכרים דברי אמת, חובת השומע לדון את נשוא השמועה לכף זכות, היינו: אם אפשרי לדונו שעשה את הדברים מתוך כוונה טובה, אסור להחליט כי עשה זאת מטעמים שאינם הוגנים.

כמובן, שהיתר זה אינו אלא היתר לשומע להאמין לדברים, אך הוא אינו רשאי להפיצם ברבים, כפי שכל אדם אינו רשאי לספר לשון הרע על הזולת.

המאירי חותם את הדיון בסוגייתנו בדברים הבאים: "לשון הרע מדה פחותה, מגונה עד מאד, וגורמת להשחתת כל חבה והריסת כל מצב... דרך הערה אמרו, אלמלא לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקו מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל עבודה זרה, ולא גלינו מארצנו".

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

דמאי, פרק ו' משנה ו': וצנועי בית הלל היו נוהגין כדברי בית שמאי

מתי מותר להחמיר כבית שמאי?

לא מכבר שנו לומדי הדף היומי במסכת ברכות (דף י"ב) את דברי רבי טרפון, שסיפר: הלכתי בדרך בלילה וירדתי מן החמור לקרוא קריאת שמע, כדי שאוכל להטות את גופי כשיטת בית שמאי, ובכך שמתני נפשי בכפי להסתכן במוות על ידי ליסטים האורבים להולכי דרכים [בעל

"מלאכת שלמה" מדייק מניסוח הדברים כי אכן נשדד רבי טרפון ורק נפשו היתה לו לשלל. אמרו לו חכמים: לו היית נרצח על ידיהם, היה זה בחטאך לפי שנהגת ככוונה תחילה בניגוד לדברי בית הלל, שהלכה נפסקה כמותם, ואסור להחמיר ככוונה בניגוד להלכה שנפסקה.

פרשנים רבים עמדו על הסתירה, לכאורה, בין משנה זו לבין משנה במסכת דמאי, שמובאת בה מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, אם מותר למכור זיתי חולין למי שאינו מקפיד לשמור חולין בטרה. לדעת בית שמאי אסור למכרם לו, שמא יטמא את הזיתים במהלך העיסוק בהם. בית הלל חולקים וסוברים שמותר למכרם לו, כי לדעתם אין כל איסור לגרום טומאה לחולין [כך מפרש הרמב"ם, וראה משנה ראשונה]. המשנה חותמת מחלוקת זו בציון העובדה כי "צנועי בית הלל היו נוהגין כדברי בית שמאי" - הנוהגים בחסידות מבית הלל, החמירו בדבר ונהגו כבית שמאי בעניין זה.

היתכן? מקרב בית הלל בעצמם היו שנהגו כדברי בית שמאי?

פרשנים רבים עמדו על מבוכה זו ויישבוה באופנים שונים, כמה מהם רוכזו על ידי בעל תפארת ישראל (אות כ"ד): **א.** האיסור לנהוג כדברי בית שמאי החל רק לאחר שיצאה בת קול שהלכה כמותם (ראה יבמות, יד/א). **ב.** רק לאחר הסתלקותם של חכמי בית הלל נקבע כי אין לנהוג בניגוד לדבריהם, כדי שלא יאמרו שחזרו בהם; אך בחייהם מותר הדבר שהרי הם חיים וקיימים ומביעים את דעתם, וכאן, שצנועי בית הלל עצמם נהגו כבית שמאי, בודאי היה הדבר בחייהם. **ג.** בשב-ואל-תעשה מותר הדבר. לפיכך, דווקא רבי טרפון שעשה בפועל להיפך מדבריהם נהג שלא כהוגן, אך תלמידי בית הלל רק נמנעו מלמכור חולין לעם הארץ, ולא עשו מעשה.

תשובה פשוטה ונהירה מציע בעל שו"ת גינת ורדים (י"ד, כלל ג, סימן ו), ולפיה יש להבחין בין מחלוקת למחלוקת. יש מחלוקות שהחמיר בהן כבית שמאי לא עשה ולא כלום לדעת בית הלל; ויש מחלוקות שבהן אף לפי דעת בית הלל יש מעלה בעשייה כבית שמאי, אלא שלדעתם אין צורך להחמיר בכך. במחלוקת בין בית שמאי לבית הלל על תנוחת האדם בעת קריאת שמע - לדעת בית הלל מי שקרא קריאת שמע של ערבית בהטייה כבית שמאי, לא עשה מאומה ואין כל מעלה בקריאה באופן זה [ראה שם שהיינו דווקא בערבית, אך בשחרית יש מעלה בעמידה גם לבית הלל, אך ראה משנ"ב, סימן ס"ג סק"ה]. שונה הדבר במחלוקת שבמשנתנו, שבת שמאי אוסרים שלא למכור זיתים למי שאינו חבר, כדי שלא יזכרם בטומאה. אין בית הלל חולקים על ההידור שבדבר, אלא שלדעתם אין צורך להחמיר בכך. במחלוקת זו מותר לעשות כדברי בית שמאי, שכן אין העושה כדבריהם מורה שהוא נוהג שלא כדעת בית הלל, שהרי אף הם מודים שיש הידור בכך, אלא שלא עשאוהו כחובה [לפירוש בעל משנה ראשונה בדברי הרמב"ם נמצא שלכל הדעות אסור לגרום טומאה לטבל, ובית הלל אינם מקילים אלא בדמאי, אך ודאי שגם לדעתם יש מקום להחמיר ורק הורו שלא חייבו חכמים להחמיר. וראה בתפארת ישראל שם שרמז בקצרה לתשובה זו, והאמור כאן הוא עומק דבריו שם שבאו בקצרה].

לקראת סוף השיעור נערך ביקור רפואי במיטתו של היהודי שבנו מסר את השיעור, וכולנו שמענו: "אתה משוחרר, תהיה במעקב אצל הרופא שלך, ונראה מלאה".

הבן המשיך את הדף עד תומו. השיעור הסתיים. למדנו דף.

הלימוד החיה, הבריא, "שחרר" את כולנו.

מיד אחר כך, ראיתי את אביו של "מגיד השיעור", לובש את מגבעתו ויוצא בלוויית בנו.

לא עבר זמן רב, ומאחורי הווילון שמעתי את האחות מפטירה לעברו של משתתף נוסף בשיעור, "אתה יכול ללכת לביתך, תמשיך לקחת את התרופות הללו. בעצם אין לך סיבה להשאר כאן".

הסתכלתי על גופי המחובר והקשור בצינורות שונים, וחשבתי לעצמי, לו רק היו מודיעים לי הודעה זו.

אחות! סליחה, מה הענינים אתי? מה המצב? יש סיכוי שאשתחרר היום?

תראה, יתכן שכן, נבדוק.

לאחר חצי שעה - זה בסדר. אתה גם יכול ללכת הביתה.

והרביעי - פשוט נעלם. מי שחרר אותנו כך, בהחבא? **עם** שחרורי, שקט מוזר חזר שוב לשרור בחדר המיון.

הדף היומי - החזיר את האנשים הביתה.

ולא רק אותנו המשתתפים האקטיביים, אלא גם חלק ממכבדי המעמד...

אשרי העם שככה לו.

ג. י. -ם

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelzon@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת

הר"ר **משה אליה פרת** ז"ל

ב"ר שמואל דוד ז"ל נלב"ע י"ב בכסלו

ורעייתו **שרה מרים** ע"ה

ב"ר נח ז"ל נלב"ע י"ז בתמוז **תנצב"ה**

הונצחו ע"י בתם והתנם

דוד ודבי רבינוביץ שיחיו - פ"ת

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

הקדם והנצח

את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
אדר - ניסן - אייר - תמוז

בגמרא המיוחדת "מהדורת כתר הש"ס" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה: טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

